

217.

4. Кізіма Т. Витрати домогосподарств України: сутнісно-аналітичний аспект. *Вісник ТНЕУ*. 2009. № 2. С. 61-70.

5. Бригінець О.О. Детінізація економіки як основа фінансової безпеки держави. *Фінансове право*. 2014. № 3. С. 62-65.

Загоруйко Наталія Степанівна

Головний спеціаліст відділу планово-фінансової діяльності, бухгалтерського обліку та звітності ТУ ДСА України у Тернопільській області

СУДОВИЙ ЗБІР ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Адекватне фінансування судової влади є однією з центральних умов не тільки її існування, а й встановлення верховенства права і порядку в державі в цілому. Раціональний розподіл фінансових ресурсів держави та побудова якісної системи фінансового забезпечення органів правосуддя сприяє ефективному виконанню державою її основних функцій та завдань у цій сфері. Важливим джерелом наповнення державного бюджету України, який спрямовується на забезпечення функціонування органів судової влади та здійснення судочинства є судовий збір, надходження якого у 2020 році забезпечили близько 20% видатків Державної судової адміністрації України як головного розпорядника коштів.

Правові засади справляння судового збору передбачені Законом України «Про судовий збір» від 8 липня 2011 року №3674- VI, відповідно якого судовий збір - це збір, який справляється на всій території України при поданні заяв та скарг до суду, а також за видачу судами документів і у разі ухвалення окремих судових рішень. Судовий збір входить до складу судових витрат [4].

Платниками судового збору є громадяни України, іноземці й особи без громадянства, підприємства, установи, організації та інші юридичні особи (в

тому числі іноземні), фізичні особи - підприємці, що звертаються до суду або щодо яких є ухвалене судове рішення [4]. Як складова частина судових витрат судовий збір покладається на сторони пропорційно до розміру задоволених позовних вимог. Сплачується судовий збір за місцем розгляду справи та спрямовується до спеціального фонду державного бюджету [4]. При цьому він виконує фіскальну, компенсаційну, дисциплінуючу та превентивну функції.

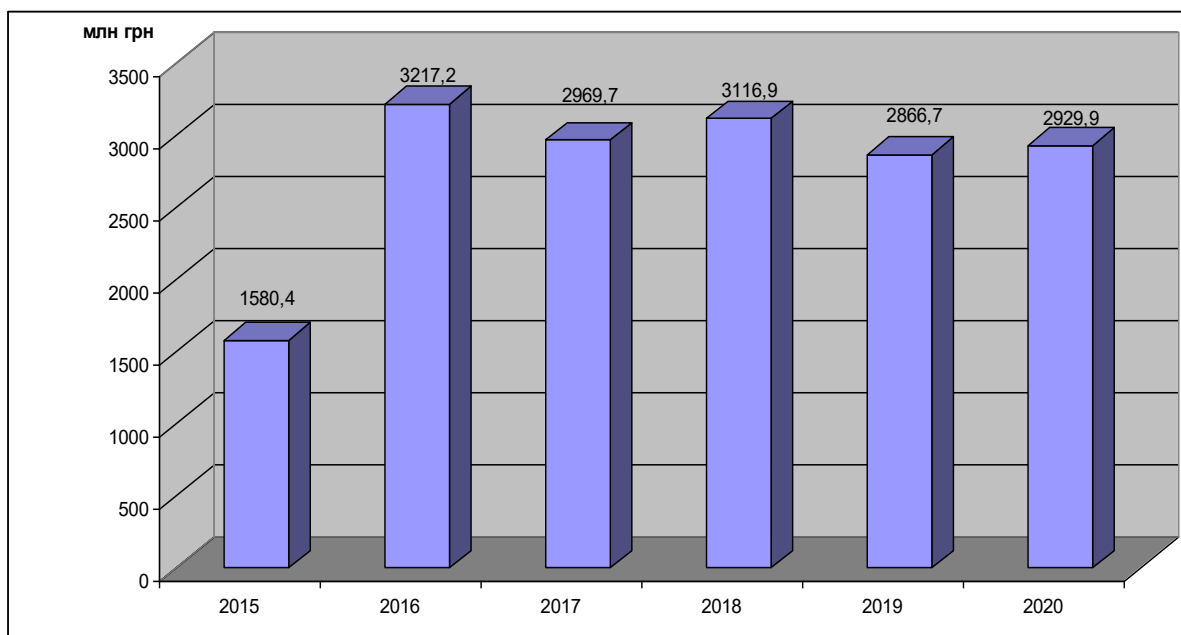
Фіскальна функція судового збору проявляється у приналежності до формування дохідної частини державного бюджету та сприяє його наповненню. У випадку перевиконання планових показників за даним видом надходжень його фіскальна роль збільшується.

Компенсаційна функція полягає у безпосередньому забезпеченні часткової компенсації витрат на утримання судів. Прояв компенсаційного призначення збору проявляється у спрямуванні судового збору «на забезпечення функціонування органів судової влади та здійснення судочинства, а також на забезпечення архітектурної доступності приміщень судів, доступності інформації, яка розміщується в суді, для маломобільних груп населення» [4]. У зв'язку з численними пільгами, які не компенсуються за рахунок загального фонду державного бюджету, компенсаційна функція судового збору стає слабшою.

При дисциплінуючій функції судовий збір є регулюючим інструментом, який дозволяє вплинути на потенційних позивачів, а саме перешкоджає поданню необґрунтованих позовів та клопотань, тобто є запобіжником від спаму, адже у разі відмови у позові такі витрати позивачу не компенсуються. Превентивна (стимулююча) функція забезпечує позасудове врегулювання спору, коли відносно високі ставки судового збору (у позовах майнового характеру чи у справах про відшкодування моральної шкоди), які доведеться компенсувати відповідачу в разі позитивного рішення суду заохочують його в добровільному порядку відновити порушені права потенційного позивача [2].

Класифікацією доходів бюджету, яка затверджена наказом Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11 «Про бюджетну класифікацію» судовий збір віднесено до другої групи доходів «неподаткові надходження» та обліковується за кодом 22030100 «Судовий збір» [3]. Тому наукову полеміку щодо відсутності судового збору у Податковому кодексі України вважаємо недоречною.

Якщо аналізувати динаміку надходжень судового збору, то його надходження суттєво зросли у 2016 році та становили 3217,2 млн грн, що на 1636,8 млн грн більше, ніж у 2015 році або на 203,6 % (див. рис.1). Причиною такого зростання стало збільшення з вересня 2015 року ставок та скасування ряду пільг як результату впровадження заходів Меморандуму про економічну й фінансову політику між Україною і Міжнародним валютним фондом. Заходи, спрямовані на підвищення ефективності судової системи, передбачали вибіркоче підвищення судового збору, забезпечення подвоєння доходів від судового збору впродовж 12 місяців [1].

Рис.1. Динаміка надходжень судового збору за 2015-2020 роки [1]

Подальші зміни до Закону України «Про судовий збір» несуттєво впливали на його надходження. Так, у 2017 році надходження зменшилися на 7,7% порівняно з попереднім роком або на 247,5 млн. грн. У 2018 році відбулося невелике зростання доходів на 147,2 млн. грн або 4,9% порівняно з минулим роком, а у 2019 році знову спад надходжень судового збору на 250,2 млн. грн або 8% порівняно з 2018 роком. У 2020 році фактичне надходження судового збору склало 2929,9 млн. грн, що лише на 2,2 % більше у порівнянні з попереднім роком.

Позитивним моментом, на нашу думку, є зміни в частині використання надходжень судового збору, адже до лютого 2015 року кошти судового збору спрямовувалися «на забезпечення здійснення правосуддя, зміцнення матеріально-технічної бази судів, включаючи створення та забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної системи, веб-порталу судової влади, комп'ютерних локальних мереж, сучасних систем фіксування судового процесу, придбання та обслуговування комп'ютерної і копіювально-розмножувальної техніки» [5], тобто не було можливості використовувати ці кошти на оплату праці. На сьогоднішній день це дозволяє зменшити дефіцит фонду оплати праці та надати хоча б мінімальні стимулюючі виплати в разі перевиконання планових показників з надходжень судового збору.

В Україні спостерігається тенденція до зниження ваги судового збору в загальному обсязі фінансування судової системи. Зокрема, у 2017 році надходження від судового збору становили 42% бюджету ДСА України. У всі наступні роки частка надходжень судового збору в бюджеті зменшувалась і у 2020 році склала близько 20 % [1].

Серед країн Європи немає єдиного підходу щодо того, яку частину фінансового забезпечення судової системи має складати судовий збір. Наприклад, у Швеції частка податків та судових зборів складає лише 2% бюджету судової системи, у той час як в Австрії є можливим генерувати

прибуток до бюджету із судових зборів, які складають 117% фінансування судової системи [1].

Таким чином, судовий збір є дієвим фінансовим інструментом за рахунок якого у 2020 році забезпечено близько 20 % видатків на здійснення правосуддя. Близько 3 млрд. грн. щорічно складають надходження судового збору незважаючи на пільги та тенденцію до зменшення кількості судових справ. Понадпланові надходження судового збору дають можливість дофінансувати ті напрямки, які були незабезпечені бюджетними призначеннями на початку року.

Список використаних джерел:

1. Звіт про огляд витрат Державного бюджету у сфері судової влади. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/20_zvit_vitrat_sud_vladi.pdf (дата звернення 05.08.2021).

2. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. В. Кравчук, О. Угриновська. URL: <http://mego.info/> (дата звернення 27.09.2021).

3. Про бюджетну класифікацію: наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text> (дата звернення 28.09.2021).

4. Про судовий збір: Закон України від 8.07.2011р. №3674-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/ed20211004#Text> (дата звернення 27.09.2021).

5. Про судовий збір: Закон України від 8.07.2011р. №3674-VI в редакції станом на 01.01.2015р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17/ed20150101#Text> (дата звернення 27.09.2021).